

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 2 (45)

Заснований в 1996 році

Рівне – 2011

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 2 (45). — Рівне: РДГУ, 2011. — 211 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем дошкільної освіти та підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів за матеріалами доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Світ дошкілля: психолого-педагогічні проблеми дошкільної освіти», проведеної 9-10 грудня 2010 р. Рівненським державним гуманітарним університетом спільно з Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, Управлінням освіти і науки Рівненської обласної державної адміністрації, Інститутом психології ім. Л.С.Виготського Російського державного гуманітарного університету (Москва, Росія), факультетом дошкільного виховання Білоруського державного педагогічного університету ім. Максима Танка (Мінськ, Білорусь), Бельцьким державним педагогічним університетом імені Алеко Руссо (Бельці, Молдова), факультетом дошкільного виховання та освіти дорослих Дебреценського університету (Гайдубесермень, Угорщина).

Матеріали можуть бути корисними для науковців, працівників дошкільних навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Безкоровайна Ольга Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Руденко Володимир Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський інститут слов'янознавства Київського славистичного університету);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 9 від 29.04.2011 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додатки до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8 і від 30.03.2011 р. № 1 – 05/3).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 09 — 04.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2011

3. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) / Кононко О.Л. – К., 1998. – 255 с.
4. Сухомлинський В.А. Как воспитать настоящего человека / В.А.Сухомлинский / Сост. О.В.Сухомлинская. – М., 1990. – 288 с.
5. Gordon T. Parent Effectiveness Training / T. Gordon // The Tested New Way to Raise Responsible Children. – New York and Scarborough, Ontario. – Aplume book, New American Library, 1970. – 276 p.
6. Zaouche-Gaudron Ch. Le Developpement social de L'enfant / Zaouche-Gaudron Ch. – Paris, 2002. – 123 p.

Резюме. В статті представлена система роботи з родителями по формуванню гуманістическої направленості об'єкції дітей дошкільного віку. Описані особливості тренінгу навчання гуманістического об'єкції в детско-родительской групі.

Ключевые слова: родители, дети дошкольного возраста, гуманистическая направленность об'єкції, тренінг.

The summary. The article describes the system of work with parents on the formation of humanistic orientation of communication of children of preschool age. Describes the features of the training skills of the humanistic communication in the child-parents' group.

Key words: parents, children of preschool age, the humanistic orientation of communication, training.

Одержано редакцією 20.02.2011 р.

УДК: 372:34

Г.В. МАРЧУК

СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Резюме. Стаття присвячена проблемі становлення соціального досвіду дітей старшого дошкільного віку. У статті розглядається набуття дитиною соціального досвіду в ігровій діяльності, що сприяє успішному її входженню у соціальний світ.

Ключові слова: соціалізація, соціальний досвід, ігрова діяльність.

Постановка проблеми. Процес соціального становлення особистості, на сучасному етапі розвитку педагогічної науки, є однією з основних ліній всебічного виховання дошкільників. Соціальний розвиток особистості є засобом і результатом, одним із аспектів її соціалізації, що характеризується як процес засвоєння і активного відтворення індивідом соціального досвіду.

Саме дошкільний вік є важливим етапом в розвитку особистості, який характеризується як період початкової соціалізації особистості, залучення до світу культури, загальнолюдських цінностей, як час встановлення початкових відносин з провідними сферами буття. Тому сучасний дошкільний навчальний заклад повинен стати місцем, де дитина отримає можливість широкого соціально-практичного самостійного контакту з найбільш значимими та близькими для її розвитку сферами життя. Накопичення дитиною під керівництвом дорослого соціального досвіду – це шлях, який сприяє, по-перше, розкриттю вікового потенціалу дошкільника і, по-друге, успішному входженню в доросле життя. З чого виходить, що віковий потенціал не може бути реалізований при відсутності соціальної зрілості людини на певній сходині її розвитку.

Як показали дослідження вітчизняних психологів Л. Виготського, Д. Ельконіна, О. Запорожця, О. Леонтьєва, накопичення дітьми досвіду відбувається в діяльності – насамперед в грі. В грі дитина передає, з одного боку, структуру діяльності дорослого, з іншого – виражає своє відношення до ролі як певної життєвої позиції.

Гра є особлива сфера людської активності, це форма діяльності в умовних ситуаціях, які можуть бути задані правилами або ролями, що розігрують учасники, підтримуються ігровими діями та ігровим вживанням предметів.

Помітний доробок щодо соціально-педагогічних аспектів проблеми належить таким сучасним вітчизняним дослідникам як Л. Артемова, І. Бех, В. Кремінь, О. Кононко, Т. Поніманська, І. Печенко та інші.

Метою статті є розкриття особливостей становлення соціального досвіду дітей в процесі ігрової діяльності.

Виклад основних положень. Набуття дошкільником соціального досвіду відбувається через діяльність, спрямовану на орієнтування в ситуації, пристосування до навколишнього середовища, яка є важливою умовою та засобом формування соціального досвіду. Саме діяльність дозволяє дитині засвоїти знання, показати своє відношення до засвоєного, набувати практичні навички взаємодії з оточуючим. Діяльність, особливо спільна, являється свого роду школою передачі соціального досвіду. Не на словах, а на ділі дитина бачить і розуміє як взаємодіють між собою люди, які правила та норми роблять цю взаємодію найбільш сприятливою. Дитина має можливість в процесі спільної діяльності з дорослими та однолітками спостерігати за ними в природних умовах. Діяльність сприяє тому, що в ній дитина не тільки об'єкт виховання, впливу, а й суб'єкт цього процесу, активно приймає участь в перетворенні оточуючого та самовихованні. Діяльність дає дитині можливість бути самостійною в пізнанні соціального світу, а також забезпечує умови для формування особистісних якостей, які характеризують дитину як соціальну істоту.

Процесу соціалізації сприяє та діяльність, яка специфічна для дитинства та для кожного періоду розвитку дитини. Важливою умовою є те, що діяльність повинна бути змістовною, її зміст повинен нести дитині розвиваючу інформацію та бути цікавим для неї. Саме через спеціально організовану діяльність, на думку С. Козлової, вирішуються такі завдання:

- закріплення оцінок, що формуються; поглиблення знань, виховання особистісних якостей; набуття дитиною досвіду життя серед людей (однолітків, дорослих); усвідомлення важливості та необхідності оволодіння нормами й правилами взаємодії, діяльності; задоволення прагнення дитини до способу життя дорослих, до участі в ньому [6, 38].

У дошкільному віці провідною є ігрова діяльність, тобто у формуванні соціального досвіду дітей найкращих результатів можна досягти, граючи з дитиною. Досвід, який дитина отримує а грі поступово переноситься в її життя. Кожна гра виконує виховну, соціалізуючу, комунікативну функції, формує типові навички соціальної поведінки та систему цінностей дитини. Саме в грі дитина вчиться поводитись відповідно до ігрової ситуації. Гра стає школою соціальних відносин, в якій дитина моделює способи спілкування, які спостерігає в оточуючому світі (П. Гальперін, В. Давидов, Н. Талізін). В іграх дитина відображає найбільш важливі події, відповідно до яких можна визначити, що хвилює суспільство, які ідеали формуються у підростаючого покоління. Суспільне життя, як правило, визначає зміст дитячих ігор, і під впливом цього змісту при цілеспрямованому педагогічному впливі формується особистість, моральні якості якої відповідають моральним цінностям суспільства. Відображаючи в грі події оточуючого світу, дитина стає їх учасником, знайомиться зі світом, діє активно, щиро переживає все те, що уявляє в грі. Саме в щирості переживань дитини і полягає сила виховного впливу гри.

З усіх видів спільної діяльності саме гра має суттєвий вплив на соціальний розвиток дошкільника. Відособлюючись від дорослого, дошкільник вступає в активніші взаємини з однолітками, які реалізуються передусім у грі, де необхідно підкорятися певним правилам, які обов'язкові для всіх, виконувати заздалегідь визначені дії.

На думку А. Богуш, Н. Гавриш, в ігрових ситуаціях виникають і вирішуються основні конфлікти дитячого життя: у що грати, кого приймати в гру, хто буде головним. Як результат, такі стосунки можуть знаходити своє відображення в емоційних перевагах – симпатії та антипатії, дружніх взаєминах [1, 338].

У спільній грі, виконуючи різноманітні завдання, діти порівнюють свої досягнення з досягненнями інших, оцінюють не лише наслідки своєї роботи, але й власні можливості, вчать ставити перед собою конкретні умови. В грі діти за власною ініціативою спілкуються між собою, самостійно будують свої взаємовідносини. В ній відображається зміст оточуючого дитину соціального світу, існуючих в ньому моральних норм і правил. Сам зміст гри, її сюжет і правила впливають на формування моральних відносин між дітьми. Поряд з відносинами, які передбачені сюжетом, в грі існують і відносини між дітьми як партнерами з приводу її організаційно-ділової сторони. Саме їм надається першочергове значення в становленні дитячого колективу, в формуванні моральних якостей особистості, створенні сприятливого емоційного мікроклімату в ігровому об'єднанні. Позитивна емоційна спрямованість спілкування в спільній діяльності покращує психологічний клімат в групі однолітків. Разом з тим вона впливає на становлення особистісних відносин дітей з однолітками, сприяє виникненню між ними вибіркових прихильностей.

Процес соціалізації дитини відбувається в такому виді соціальних ігор, як сюжетно-рольові. Назва цих ігор вказує на необхідність двох обов'язкових компонентів – сюжету (тобто місця, дії, колізії) і ролей. Уявне місце, в якому відбувається гра може знаходитись в далекому і недалекому минулому, в сьогоденні або майбутньому, воно може бути реальним, добре відомим гравцям або фантастичним.

Сюжетно-рольові ігри на основі життєвих, літературних вражень вільно відтворюють соціальні відносини і матеріальні об'єкти або розгортають фантастичні ситуації, які не мають аналогів у житті. Ця особливість сюжетно-рольових ігор виступає технологією апробації дитиною майбутніх соціальних ролей. Ті психічні стани, які гравці переживають у певному виді ігор, закарбовуються у свідомості і пізніше відіграють провідну роль у процесі самовизначення особистості, пошуку її власної ідентичності.

Завдяки моделюванню соціальних ролей гра дозволяє дитині пройти три етапи процесу соціалізації у стосунках з однолітками: імітація, коли діти копіюють поведінку дорослих, не завжди до кінця розуміючи її; рольові ігри, де діти виконують ролі дорослих, проєктують їх на себе, тим самим вчать дорослому способу мислення; взаємна ігрова узгодженість, утворення колективів гравців [1, 346].

На нашу думку, для того, щоб сюжетно-рольова гра розгорталась, була дієвою і насиченою подіями, необхідно врахувати моменти:

- попереднє знайомство з об'єктом гри (якщо це ігри «Пошта», «Магазин», «Лікарня», то бажано попереднє знайомство з установами, їх роботою);
- чим менші діти, тим більш наочною повинна бути гра, тобто потрібні такі атрибути, які допомагають входити в роль: квитки для касира, гроші і т.д.;
- найкраще коли такі ігри відбуваються у стані емоційного напруження гравців, коли існують конфліктні ситуації в сюжеті, протиборство учасників і необхідність самостійно придумати рішення;
- розподіляючи ролі, необхідно врахувати особливості дітей, даючи одним можливість зміцнити свій авторитет, проявити себе, іншим – зблизитись, потоваришувати, третім – стати більш організованим, розкутим тощо;

- допомогти дитині “увійти” в роль. З цією метою тим, хто збирається імпровізувати пропонують уявити себе в ролі і відповісти на питання (Чого він хоче досягти в житті? Що цінує в інших? Яких друзів має?);
- вибір сюжету гри повинен відповідати запитам та інтересам дітей, які самі можуть запропонувати такі сюжети, основні ролі і ситуації;
- в сюжеті повинна бути закладена певна ідея, яка б виконувала функції регулятора поведінки;
- виховний ефект сюжетно-рольових ігор все ж досягається не стільки сюжетом, скільки тими взаємовідносинами, які виникають у грі.

Водночас, становлення соціального досвіду дитини передбачає наявність у неї знань та вмінь у сфері індивідуального, сфері спілкування та соціального. Навчальна функція переважно виявляється в дидактичних іграх, до яких відносяться ігри та вправи з дидактичними іграшками та матеріалами, ігри та вправи з звичними предметами, ігри з правилами. Подібні ігри розробляються дорослими та пропонуються дітям у готовому вигляді, більшість з них потребує прямого педагогічного керівництва, саме участь вихователя надає грі виховного та навчального ефекту. Необхідно зазначити, що взаємовідносини дорослого та дитини при цьому мають ігровий характер, тому що старший за віком впливає на дітей не прямо, а опосередковано, через роль ведучого, за допомогою правил. Ці ігри можуть використовуватись в обмеженому діапазоні, переважно для закріплення існуючих у дитини знань [2, 165].

При використанні гри у формуванні соціального досвіду дошкільників, на нашу думку, варто враховувати, що вирішення виховних та навчальних завдань є засобом досягнення ігрової мети. Тобто дитина досягає реалізації власної мети тільки коли вирішує виховні та навчальні завдання, закладені у гру дорослим. Сюжети ігор мають бути соціальними за змістом та при вмілому керівництві повинні сприяти вихованню моральних почуттів у дітей, а також необхідно використовувати ігри з уявною ситуацією переважно для дітей середнього дошкільного віку та ігри з правилами для дітей старшого дошкільного віку.

Аналізуючи дані спостереження за іграми дітей, ми виявили, що старші дошкільники спроможні втілювати наявні у них знання в різні види діяльності. А саме, діти проявляють підвищений інтерес до соціальної дійсності. Це виявляється в тому, що діти беруть участь у різних іграх і є ініціаторами цих ігор, відтворюють поведінку, діяльність дорослих в іграх, відображають явища суспільного життя. Ігри дітей відображають їх інтереси, уявлення, цінності. Однак, варто зазначити, що діти стали менше грати в сюжетно-рольові ігри, натомість відтворюють теми, запозичені з теле- та мультфільмів, у яких виконують ролі незвичних героїв.

Відтак, важливим педагогічним завданням в процесі формування соціального досвіду є створення умов для ігор дітей. Саме у грі дитина передає будову, структуру діяльності дорослого, а ігрова роль дозволяє відображати своє розуміння цієї ролі в житті, виражати в грі своє відношення до ролі як до певної життєвої позиції. В іграх відбувається закріплення оцінок, що формуються, поглиблення знань, виховання особистісних якостей; набуття дитиною досвіду життя серед інших людей – однолітків, дорослих; усвідомлення важливості та необхідності оволодіння нормами і правилами взаємодії та діяльності, а також задоволення прагнення дитини до життя дорослих, до участі в ньому [4, 36].

Тому вихователю необхідно звернути увагу на формування у дітей умінь спільно будувати та розвивати сюжети, розуміти партнерів по грі, узгоджувати свої дії з ними. Для цього, нами було організовано спільний переказ знайомого художнього твору, в якому діє правило черговості; спільне придумування казки або оповідання, які у подальшому використовувались як ігрові сюжети; після запам'ятовування дітьми сюжету, пропонувалось розіграти їх. Це є умовою для накопичення досвіду рольової поведінки.

Основною лінією дослідження було створення дорослим умов та вибір шляхів формування соціального досвіду дошкільників. Поступово в роботу включили бесіди про дорослих, їх діяльність, взаємини; заняття по ознайомленню дітей з соціальним світом; ігри, логічні завдання. Діти з задоволенням розповідали про своїх батьків, рідних, вихователів, знайомих; про взаємини з ними, ставлення до них. Тому дуже важливо якомога раніше зацікавити дітей явищами соціальної дійсності, сформувати адекватне ставлення до навколишнього. В ході такої роботи діти засвоювали знання про соціальний світ, які в подальшому реалізувались у грі.

У повсякденному житті з дітьми проводили різноманітні ігри: «Де яка професія потрібна?», «Ким бути?», «Хто важливіший?», «Ввічливі слова», «Сім'я», «Лікарня», «Магазин», «Дитячий садок» та інші.

Проведена робота свідчить про те, що спеціально організований дорослим освітньо – виховний процес, різноманітність використання ігор створюють сприятливі умови формування соціального досвіду дітей. При вмілій організації роботи, направленої на формування дитячої соціалізації, старші дошкільники набувають необхідних соціально – психологічних знань, а значить, зможуть скористатися ними у відповідних життєвих ситуаціях.

Висновки. Педагогічна цінність гри у становленні соціального досвіду залежить від ефективності розв'язання в ній ігрового завдання та вмінь дітей розрізняти свої обов'язки в грі та житті, розширювати своє бачення світу й себе в ньому. Формування соціального досвіду дітей успішніше проходить у спеціально організованих дорослим іграх. Діти граючись, вчать жити поряд з іншими, враховуючи їх інтереси, правила і норми поведінки в суспільстві, тобто стають соціально компетентними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А.М. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі: [підручник для ВНЗ] / Богуш А.М., Гавриш Н.В. – К., 2008. – 408 с.
2. Гончарова-Горяньська М.В. Гра як засіб формування соціальної компетентності дошкільнят / М.В. Гончарова-Горяньська // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: [зб. наук. пр.]. / АПН України. Ін-т пробл. виховання. – К., 2004. – Вип. 6, кн. 1. – С. 162–167.
3. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): [навч. посіб. для вищ. навч. закладів] / Кононко О.Л. – К., 1998. – 255 с.
4. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: [навчально-методичний посібник] / За ред. Г.С. Тарасенко. – К., 2010. – 320 с.
5. Поніманська Т.І. Теоретико-методичні засади гуманістичного виховання дітей дошкільного віку: [монографія] / Поніманська Т.І. – Рівне: РДГУ, 2006. – 364 с.
6. Козлова С.А. Теория и методика ознакомления дошкольников с социальной действительностью / Козлова С.А. – М., 1998. – 160 с.

Резюме. *Статья посвящена проблеме становления социального опыта детей старшего дошкольного возраста. В статье рассматривается приобретение ребенком социального опыта в игровой деятельности, что способствует успешному его вхождению в социальный мир.*

Ключевые слова: *социализация, социальный опыт, игровая деятельность.*

The summary. *The article deals with the problem of the social experience acquisition by the children of upper-preschool age. In this article the child's acquisition of the social experience in the play activity which allows the child to enter the society more successfully is regarded.*

Key words: *socialization, social experience, playing activity.*

Одержано редакцією 17.11.2010 р.

УДК: 378.14:372.4.011.31

М.М. МАРУСИНЕЦЬ

РЕФЛЕКСІЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Резюме. *У статті розкрито сутність рефлексії як необхідного компонента професійної діяльності та представлено основні підходи дослідження професійної рефлексії майбутніх учителів початкових класів у вітчизняній педагогіці. Обґрунтовано шляхи розвитку професійної рефлексії у процесі навчання і професійного становлення майбутніх учителів початкових класів у вищих педагогічних навчальних закладах.*

Ключові слова: *рефлексія, професійна рефлексія, професійна свідомість, педагогічна діяльність, майбутній вчитель початкових класів.*

Постановка проблеми. В умовах соціально-економічних реформ змінилися вимоги до професійної підготовки фахівців, їх професіоналізації як процесу становлення і розвитку професійної свідомості і самосвідомості (Б.З.Вульфова, О.А.Дубасенюк, Н.В.Кузьміна, С.Д.Максименко, А.К.Маркова, О.П.Ситніков, О.М.Пехота, Л.І.Хомич та ін.). Якщо розглядати свідомість як усвідомлене буття, то професіонал – це людина, яка володіє знаннями, тобто усвідомленням сутності своєї діяльності, яка системно організується в інваріантних характеристиках довкілля та вміє виявляти їх у кожному випадку. Із психологічної точки зору становлення будь-якої діяльності є завжди формуванням професійно визначеного, на відміну від життєвого, способу усвідомлення об'єктивного світу, який перетворюється у предмет діяльності. У зміст професійної свідомості входить система усвідомлених, професійно необхідних аспектів діяльності, узагальнених та оперативних знань про цілі та засоби, плани та програми, про суб'єкти та об'єкти взаємодії, норми та критерії оцінки успішності й ефективності діяльності.

Проблема рефлексії у професійному становленні майбутніх учителів початкових класів попри всю її актуальність, не виступала предметом спеціального дослідження в галузі педагогіки та професійного навчання.

Отже, метою нашої роботи є розкриття сутності професійної рефлексії вчителя початкових класів та обґрунтування необхідності її формування упродовж навчання у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі зазначається, що вчитель не може працювати, не аналізуючи свою діяльність. Так, В.І.Загвязинський, В.П.Симонова, В.А.Сухомлинський, Я.С.Турбовський, Т.І.Шамова та ін. вбачили резерв ефективності творчого росту педагога в постійному прагненні до аналізу своєї діяльності, самої себе як суб'єкта цієї діяльності. Вчені, А.А.Бодальов, В.Г.Вершловський, С.Б.Слканова, Н.В.Кузьміна, Н.В.Кухарева, В.М.Лизінський, А.К.Маркова вважають, що у результаті самоаналізу і самооцінки розвивається особливе мислення, складовою якого є рефлексія.

Колошина Т.Ю., Похмелкіна Г.Ю., Степанов С.Ю., Фролова Т.В. та ін. зауважують, що здатність педагога до рефлексування допомагає подолати стереотипи поведінки, спілкування, мислення і діяльності.

Філософські та психолого-педагогічні концепти розвитку рефлексії педагога знаходимо у працях Ананьєва Б.Г., Балла О.Г., Вульфома Б.З., Зака А.З., Кулюткіна, Лефевра В.А., Семенова І.Н., Степанова С.Ю. Щедровицького Г.П. та ін.).

ЗМІСТ

<i>Козлюк О.А.</i> Робота з батьками щодо формування гуманістичної спрямованості спілкування дітей дошкільного віку.	3
<i>Марчук Г.В.</i> Становлення соціального досвіду дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності.	7
<i>Марусинець М.М.</i> Рефлексія у професійній діяльності вчителя початкових класів.	10
<i>Машикіна Л.А.</i> Практична підготовка слухачів магістратури за спеціальністю «Дошкільна освіта».	14
<i>Машовець М.А.</i> Сучасні підходи до організації педагогічної взаємодії дошкільного навчального закладу та батьків вихованців.	18
<i>Мудрак М.А.</i> Роль творчого потенціалу в процесі розвитку особистості.	24
<i>Науменко Т.І., Стеценко І.Б.</i> Пропедевтика інформаційної грамотності дітей від 2 до 6 років.	27
<i>Научук Т.В.</i> Психолого-педагогічні аспекти готовності керівника дошкільного навчального закладу до інноваційної діяльності.	31
<i>Никонова Л.Е.</i> Воспитание патриотизма ребенка в дошкольном учреждении средствами традиционной белорусской культуры.	35
<i>Онищенко А.С.</i> Інтелектуальний розвиток дошкільників на заняттях англійської мови.	38
<i>Олійник О.М.</i> Театрально-освітній простір дошкільного навчального закладу як передумова формування емоційної сприйнятливості дітей дошкільного віку.	42
<i>Павлушкіна О.В.</i> Використання інтерактивних технологій навчання у процесі викладання дошкільної педагогіки.	47
<i>Павлюк Т.О.</i> Проблема формування уявлень про лічбу у дітей старшого дошкільного віку: історія та сьогодення.	51
<i>Падалка О.І.</i> Аксіологічні особливості підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти.	54
<i>Паніна В.</i> Соціально-психологічний портрет дітей раннього віку – вихованців дитячих будинків.	57
<i>Пісоцька Л.С.</i> Організація розвивального простору для дітей: ретроспектива і сьогодення.	61
<i>Пилішко Л.М.</i> Темперамент дошкільника: особливості формування і прояву.	65
<i>Полєвікова О.Б.</i> Особливості засвоєння дошкільниками слів різних ступенів узагальнення.	68
<i>Половіна О.А.</i> Активізація навчальної діяльності майбутніх вихователів засобами ТРВЗ-педагогіки.	72
<i>Поніманська Т.І.</i> Гуманістичні педагогічні цінності як системоутворюючий чинник гуманістичного виховання.	76
<i>Попенко О.М., Мельничук О.І.</i> Особливості управління інноваційними процесами у ВНЗ I-II рівнів акредитації.	79
<i>Прилепин В.Л.</i> Особенности личностного развития педагогов ДОУ с разным образом семьи и их влияние на воспитательный процесс.	84
<i>Руденко В.М.</i> Оновлення змісту вищої освіти у контексті культури.	88
<i>Савінова Н.В.</i> Місце принципів комплексного підходу до розвитку мовлення та взаємозв'язку мислення, мови і мовлення в спеціальній методиці початкового навчання української мови.	93
<i>Сварковська Л.А., Пічурова К.С.</i> Здоров'язберігаючі технології у фізичному вихованні дітей раннього та дошкільного віку.	98
<i>Стаєнна О.О.</i> Формування основ громадянськості у дітей старшого дошкільного віку.	102
<i>Старжинская Н.С.</i> Инновационные процессы в дошкольном образовании Беларуси.	106
<i>Степанова О.І.</i> Психолінгвістичні основи навчання аудіювання дітей дошкільного віку.	110

<i>Стреха Е.А.</i> Модульний підход к організації роботи по екологічному вихованню дітей дошкільного віку.	113
<i>Сузанская Т.Н.</i> Образы материнства и детства в русской литературе XIX-XX вв.	116
<i>Титаренко С.А.</i> Підготовка студентів до виховання виразності рухів у дітей дошкільного віку в процесі проведення рухливих ігор.	119
<i>Товкач І.Є.</i> Індивідуальні особливості дітей дошкільного віку в ракурсі теоретичних розробок педагогів і психологів.	123
<i>Трусова Е.Л.</i> Своеобразие восприятия скульптуры детьми седьмого года жизни.	126
<i>Тупіленко С.В.</i> Розвиток теорії фізичного виховання дітей раннього віку.	130
<i>Улюкаєва І.Г.</i> Вітчизняний досвід створення програм для дитячих садків у 20-30 рр. XX ст.	133
<i>Фасолько Т.С.</i> Використання особистісно орієнтованих освітніх технологій у формуванні особистості дитини дошкільного віку.	137
<i>Федоренко М.В.</i> Упровадження психолого-педагогічних умов формування професійно значущих якостей у процесі фахової підготовки майбутніх педагогів.	141
<i>Ховрина Г.Б.</i> Общение ребенка с близкими взрослыми как условие формирования психологической готовности детей к обучению в школе.	145
<i>Хролець О.І.</i> Використання потенціалу дитячої літератури у формуванні гуманістично-ціннісних орієнтацій дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.	152
<i>Шебеко В.Н.</i> Развитие субъектности дошкольника в физкультурно-оздоровительной деятельности.	155
<i>Шелестова Л.В.</i> Особливості навчання читання старших дошкільників з метою збагачення картини світу.	160
<i>Шовкопляс О.М.</i> Удосконалення змісту навчально-методичної практики з фізичного виховання в системі підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку.	165
<i>Шутяк В.Г.</i> Ознакомлення молодших школярів з елементами техніки.	168
<i>Чередніченко С.В.</i> Теоретико-пізнавальне осмислення культурологічної складової у змісті дошкільної освіти.	172
<i>Юрчук О.І.</i> Організація індивідуального підходу у процесі фізичного виховання дітей дошкільного віку.	175
<i>Янциур Л.А.</i> Організація образотворчої діяльності дітей в рамках Базової програми розвитку дитини «Я у Світі».	180
<i>Янциур М.С.</i> Досвід підготовки фахівців з професійної орієнтації в зарубіжних країнах.	183
<i>Д-р Ковачне Д-р Бакоші Єва PhD, Гованські Яношне, Кішне Корбуль Каталін.</i> Методика формування комплексних компетенцій дошкільного виховання Komplex óvodai módszertani kompetenciák.	192
<i>Д-р Ковачне Д-р Бакоші Єва PhD</i> Розвиток креативного мислення.	198
<i>Гованські Я.</i> Місце хорового співу у підготовці фахівців дошкільного виховання.	204
<i>Відомості про авторів.</i>	208

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 2 (45)

Заснований у 1996 р.

Відповідальний редактор збірника Поніманська Т.І.
Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Кравчук В.Ю.
Комп'ютерна верстка Козлюк О.А., Хильчук Т.К.

Здано до набору 25.01.2011 р. Підписано до друку 29.04.2011 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 32,55. Обл. вид. арк. 33,1 Замовлення № 99/1. Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 2 (45).— Рівне: РДГУ, 2011. — 211 с.**

ISBN 966 — 7281 — 09 — 04.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем дошкільної освіти та підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів за матеріалами доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Світ дошкілля: психолого-педагогічні проблеми дошкільної освіти», проведеної 9-10 грудня 2010 р. Рівненським державним гуманітарним університетом спільно з Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, Управлінням освіти і науки Рівненської обласної державної адміністрації, Інститутом психології ім. Л.С.Виготського Російського державного гуманітарного університету (Москва, Росія), факультетом дошкільного виховання Білоруського державного педагогічного університету ім. Максима Танка (Мінськ, Білорусь), Бельцьким державним педагогічним університетом імені Алеко Руссо (Бельці, Молдова), факультетом дошкільного виховання та освіти дорослих Дебреценського університету (Гайдубесермень, Угорщина).

Матеріали можуть бути корисними для науковців, працівників дошкільних навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20